

COMUNICARE ȘI GUVERNARE

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2013

Cuvânt înainte	7
Comunicarea și paradigma culturală postmodernă	10
Informație și comunicare	27
Organizația – fenomen social dinamic	46
Organizația în spațiul public contemporan	76
Comunicarea integrată	92
Gestionarea crizelor și comunicarea	108
Țările postcomuniste și democratizarea	122
Guvernarea, astăzi	143
Comunicare și guvernare	159
Organizațiile și brandingul on-line	182
Brandingul de țară în contextul globalizării	197
Bibliografie	206

COMUNICAREA ȘI PARADIGMA CULTURALĂ POSTMODERNĂ

Globalizarea, caracterul informațional al societății de astăzi, democratizarea cât mai accentuată a lumii occidentale coexistă pe fundalul unei noi paradigme sociale și culturale, numită postmodernism.

„Liberalism-economie de piață – tehnologie informațională: iată cum ar putea arăta ecuația în stare să definească starea actuală a lumii” (Cărtărescu, 1999).

Societatea postmodernă, având drept model lumea americană actuală, se confruntă cu experiențe noi, remarcate de Toffler încă din anii '60 -'70; ca de exemplu: accelerarea exponențială a ritmului vieții, al schimbării tot mai frecvente a decorurilor, cunoștințelor, mediului de viață, pe care le-a numit cu un termen generic – tranziență (Cărtărescu, 1999). „Tranziența este noua instabilitate în viața de fiecare zi. Ea se exprimă printr-o senzație, un sentiment de nepermanență” (Toffler, 1973). Deși istoria și semnificația conceptului de postmodernism sunt încă

controversate, el există ca o nouă epistemă. Există atâtea postmodernisme câți teoreticieni ai postmodernismului sunt: ambiguitatea constituie una din trăsăturile definitorii ale acestui concept.

Sentimentul comun al sistemelor de gândire care au teoretizat postmodernismul este că o mare epocă din istoria umanității – modernitatea – s-a încheiat și că intrăm într-o lume de alt tip, în care concepte fundamentale ca realitate, istorie, valoare, gândire, artă se modifică esențial și, odată cu ele, omul însuși.

Indiferent că el se manifestă în literatură, arhitectură, muzică, politică, religie, economie, știință, fotografie, televiziune, filozofie, antropologie, lingvistică, istoriografie, caracteristicile postmodernismului ar fi: dislocare, diversitate, antireprezentationalism, alteritate, feminism, textualism (Botez, 2005). Teme specifice sunt: sfârșitul filosofiei, epistemologiei, umanismului, al istorismului progresist.

Paradigma postmodernă înlocuiește conceptele moderniste: realism, formalism, semantică, fundamentalism, reprezentare, narativ, tipic, origini-cauze, obiectivitate, determinare, sectarism cu noi concepte care se impun: eclecticism, antiformalism, egalitarism, anarhie, eros, proces, deconstrucție, dispersie, diferență, ironie, indeterminare, imanență, holism, solidaritate.

Postmodernismul nu este o versiune a modernismului. Conturarea în contemporaneitate a unei noi paradigme culturale de tip modernist nu mai poate fi pusă la îndoială – din moment ce există reorientări în direcția postmodernă, în filozofie, epistemologie, știință, metafizică și chiar religie.

Paradigma modernității s-a născut în Evul Mediu din criza credințelor morale și religioase exacerbate. La rândul său, paradigma modernității intră într-o criză ce va afecta însă valorile cunoașterii și rațiunii pe care ea le absolutizează prin scientism și tehnocratism. Susținerea raționalității unice ca aspect crucial al modernismului reprezintă una din principalele idei atacate de

postmodernism. Deoarece viziunea modernă asociază știința cu noțiunile de rațiune și adevăr unice, postmodernismul este direct implicat în detronarea științei de pe poziția care îi permitea să monopolizeze rațiunea absolută (Botez, 2005).

Postmodernismul neagă existența unei naturi umane constante în timp și în diverse culturi, susținând imposibilitatea omului de a ajunge la esența realului. Pretenția științei de a fi deținătoare de adevăr despre natura esențială a lucrurilor și fenomenelor îi apare suspectă. Se pierde încrederea în existența surselor unice de legitimare a modalităților reduționiste ale explicației (Hesse, 1994).

Postmodernismul privilegiază eterogenitatea și diferența ca forță eliberatoare în redefinirea discursului cultural. Fragmentarea, indeterminarea și neîncrederea în discursurile universale și totalizatoare caracterizează criza paradigmei moderniste. Redescoperirea pragmatismului și hermeneuticii în filozofie (Rorty), schimbarea orientării cu privire la filosofia situației (Kulin, Toulmin, Feyerabend), accentele asupra discontinuității și diferenței în istorie și asupra convenției poliforme în locul accentelor, pe cauzalitatea simplă sau chiar pe cea complexă (Foucault), noile dezvoltări ale matematicii, relevând indeterminismul (teoria catastrofelor și teoria haosului, geometria fractală), refuzul narativității și al interpretărilor metateoretice cu aplicare universală, resurecția în etică și antropologie a validității și demnității „altuia” sunt toate indicii ale unei profunde schimbări ca răspuns la criza conceptului modernității. După postmoderniști diferitele realități pot coexista și, interpenetra, limita între ficțiune și realitate, între iluzie și știință se estompează.

Criza secolului, desigur a secolului XX, adăugăm noi, este criza gândirii scientiste care a construit un om fără divinitate, om ce a descoperit singur prin propria cercetare lipsa de sens a existenței sale tehnicist-consumatoriste (Harvey, 1989).

Logica societății moderne presupune dominarea naturii și eului uman, prin revoluția tehnico-științifică. Scopul modernizării universale înseamnă raționalizarea economică, organizarea programatică, determinarea politică, ideologie materialistă.

Conceptul politic al modernității înseamnă un stat birocratic adesea atotputernic, despre care se crede că va putea ajunge la forme perfect organizate tehnic și științific. Autoritarismul politic naște ușor totalitarismul, alt semn evident al crizei modernității.

Conceptul psihologic al modernității opune consensului magic sau religios al comunității tradiționale existența individului cu interese conștientizate, manipulat însă de o exterioritate pe care o percepe ca rațională, dar care îl determină unidimensional până la fatala înstrăinare de esența sa umană.

Conceptul istoric este caracterizat de o temporalitate modernă liniară care se consideră măsurabilă, progresivă, deschisă spre viitor.

Conceptul estetic al modernității opune creatorul, uman dotat cu capacitate și cu potență nelimitată, creaturii subordonate total puterilor divine ale Evului Mediu. Orice om poate să-și manifeste subiectivitatea prin experiment și inovație artistică, ca atare cultura de masă se extinde în dauna celei performante (Botez, 2005).

În paradigma culturală postmodernă apare un tip specific de cunoaștere științifică și un nou set de principii epistemologice. Mary Hesse prezintă astfel opt elemente caracteristice ale unei noi epistemologii:

1. Nu există un limbaj ideal și univoc pentru știință prin care aceasta să poată reprezenta direct și neechivoc lumea.
2. Limbajele naturale nu sunt univoce, iar semnificațiile din cadrul lor sunt contextuale sau holistice. Pentru a înțelege un termen, trebuie să fii sensibil față de contextul său care poate fi o propoziție sau un paragraf sau poate implica o bucată mare de discurs, fiind necesar să fie percepute

fiecare dintre nuanțele a ceea ce e spus. Unii filosofi au afirmat că un astfel de holism al semnificației face din

comprehensiune un act circular – fiecare parte implică întregul, iar întregul nu poate fi priceput fără părțile sale.

3. Faptul că limbajul uzual nu e logic ideal nu împiedică producerea de argumente logice în cadrul lui.

Una din sarcinile noii epistemologii este să restaureze reputația retoricii și să creeze o disciplină retorică pentru știință.

4. Elementele acestei retorici ar putea începe cu practica științelor umane. Se consideră că științele umane sunt hermeneutice, adică interpretează comportamentul uman și social în termeni de motivație și intervenții, care nu sunt vizibile la suprafață. Aceste interiorități cercetătorii le pot compara cu propria experiență. Deci, științele umane sunt „participative”.

5. Toate acestea conduc la ideea că nu poate exista un singur punct de vedere adevărat în științele umane – nu există cercetare total obiectivă și fără prejudecăți – și că evenimentele omenești, sunt guvernate de legi universale. Orice știință umană interesantă are nevoie de disciplinele comprehensiunii, interpretării, comunicării, iar acestea sunt procese dialectice, care se schimbă și se dezvoltă împreună cu istoria și culturile și sistemele de valori, atât ale actorilor sociali, cât și ale cercetătorilor.

6. O retorică a teoretizării bune trebuie să includă criteriile argumentării cotidiene. Metafora, analogia, interpretarea, explicația trebuie să fie fondate pe ceea ce au în comun indivizii din diversele societăți.

- 7 – 8. Legile și teoriile adevărate în mod universal sunt refuzate de postmodernism, iar științele se înrudesesc prin flexibilitatea teoriei și metodei (Hesse, 1994).

Postmodernismul poate fi interpretat ca o reacție legitimă la viziunea monotonă a modernismului asupra lumii – Perceput ca pozitivist, tehnocentrist și raționalist, modernismul universal a fost identificat cu credința în progresul liniar, adevărul absolut, planificarea rațională, ordinea socială ideală prin contrast, privilegiază eterogenitatea și diferența ca forțe eliberatoare în redefinirea discursului cultural. Fragmentarea, indeterminarea și distrugerea oricărui discurs totalizator reprezintă scopul gândirii postmoderne (Raychman, 1985). Viața culturală apare, în această perspectivă, ca o serie de texte intersectându-se cu alte texte, care se pot transforma în altceva. A deconstrui (Derrida inițiază deconstructivismul) înseamnă a descoperi un alt text în textul cunoscut, construcția altuia din primul. Și autorul și consumatorul participă la producerea semnificațiilor. De aici, democratizarea creației.

În plan artistic, se creează condițiile pentru o estetizare generală a existenței (Cărtărescu, 1999). În postmodernitate arta nu dispăre, dar cea mai mare parte a ei își pierde izolarea de corpul social și se dizolvă în aceasta (dispăre autonomia esteticului). Impactul tehnologiei este imens: ea reproduce la nesfârșit și ubicuizează operele, distrugând astfel unul din criteriile esențiale ale valorizării elitiste a operei: unicitatea acesteia.

Ideea „morții artei” apare într-o dublă perspectivă: în sens tare ea se referă la sfârșitul artei mari ca paradigmă formativă a umanității, ca lume ocultă, inițiativă, păstrătoare a unor revelații transcendente; în sens slab conceptul de moarte a artei privește mutația prin care arta se dizolvă prin mass-media și alte mijloace. Astăzi, mass-media acordă prea puțină importanță artei mari, serioase; în schimb ele distribuie informație culturală și divertisment, urmând un unic criteriu estetic, care este plăcutul. Numai mass-media sunt capabile să organizeze consensul social, iar acest

Libris
consens nu mai este unul de top politic, nici ideologic, ci „o funcție rafinat estetică” (Vattimo, 1993).

Dacă modernismul s-a bazat pe o epistemologie critică definită, în general, prin susținerea:

1. feudaționalismului;
2. a teoriei reprezentationale a limbajului;
3. a reducționismului și autonomiei științei; postmodernismul se bazează pe o epistemologie postcritică și post-analitică care încearcă să impună;
  - a. perspectiva holistă, contextualistă;
  - b. teoria limbajului natural și a actelor de vorbire;
  - c. organicismul și relativismul care plasează știința în relație de egalitate cu celelalte forme ale spiritualității umane.

Prin contrast cu modernismul, postmodernismul ca filozofie generală, dar și ca epistemologie, se caracterizează prin următoarele trăsături:

- orientarea spre pluralism, eterogenitate, diferență, fragmentare, indeterminare, ca forțe eliberatoare în redefinirea discursului cultural;
- autoironia, pasișa și subminarea metafizicii, ca opuse autonomiei și austerității din discursurile spirituale ale modernității;
- tendința spre descentralizare, deconstrucție, proliferare și disfuncție;
- accentul pe „celălalt” (minorități sexuale, religioase, naționale etc.) față de centralitatea eu-ului în modernism;
- susținerea existenței unui număr mare de lumi posibile, rezultate din contextualizări;
- dezvoltarea tehnologiilor postindustriale și de comunicare electronică;
- neîncrederea în metalimbaj și metateorie, într-un text asupra textelor, o cultură asupra culturilor, o limbă deasupra limbilor;

- rezistența la impunerea dominației și autonomiei științei unice, care fiind similară celorlalte forme ale spiritualității umane nu poate să se legitimeze, cum cred epistemologii moderniști;
- respingerea divinizării științei din viziunile realiste, care consideră că știința poate atinge transcendența, așa cum religia ajunge la sacru;
- accentul pe relativ, gratuit, dialog în dauna absolutului, funcționalului și monologului modernist;
- apariția celui de-al treilea termen în relația de cunoaștere obiect-subiect-context (Botez, 2005).

Nu putem ignora marile mutații ale cunoașterii științifice din fizică, biologie, științele psihologice, cibernetică, științele cognitive. Geometria fractală (reprezentarea matematică a sistemelor dinamice care își schimbă starea continuu, ca de exemplu sistemul solar), teoria haosului (fractalii, obiecte care par sparte și nu au dimensiuni exprimabile prin numere întregi, caută să facă posibilă înțelegerea întâmplărilor din evoluțiile haotice care nu respectă legile deterministe), termodinamica (perspectivă fizică cu deschidere filosofică, care presupune abordarea universului ca structură energetică), teoria probabilității (bazată pe statistică și probabilism), teoria relativității și mecanica cuantică demonstrează limitele concepției inductive în ceea ce privește verificarea practică a rezultatelor științifice întrucât subiectul participă la constituirea obiectului de cercetare, adevărul fiind întotdeauna în construcție, ca rezultat al interpretărilor diverse.

Științele cognitive, inteligența artificială și cibernetica aduc un nou mod de gândire. Ele sunt o nouă generație de structuri și sisteme create de om prin analogie cu structuri și sisteme existente în natură. Astfel, s-au născut internetul, hipertextul, multimedia, e-mail-ul, care au produs o mutație în timpul de comunicare liniară ordonată, reală, unilaterală. Individul ca emițător și receptor în

rețeaua internet se bucură de libertatea de a avea la dispoziție tipuri diferite de valori, idei și dimensiuni culturale și de cunoaștere. Nimeni nu-i impune criterii, determinări sau adevăruri absolute.

Pentru Charles Newman, postmodernismul este sistemul reprezentativ al unei „infatuări a discursului” existentă la toate nivelele societății și, în special, în sferile culturii și comunicării („The Post Modern Aura”, 1985).

Există trei scriitori a căror operă a orientat și continuă să orienteze dezbaterile despre postmodernitate în plan social, economic și politic: Jean Francois Lyotard, Frederic Jameson și Jean Baudrillard (Connor, 1999).

Lucrarea lui Lyotard, „La condition postmoderne” (1979), scrisă la cererea Consiliului Universităților guvernului din Quebec care a comandat un „raport asupra cunoașterii”, se autointitulează „text de ocazie”, cartea reprezintă „o răscruce de drumuri” unde se intersectează debaterile din sfere diferite, cum ar fi politica, economia și estetica (Lyotard a fost influențat de ideile americane despre postmodernitate, cum ar fi cele ale lui Thab Hassan).

În concepția lui Lyotard, societatea postmodernă cuprinde o multitudine de jocuri de limbaj, diferite și incompatibile, fiecare având propriile principii de autolegitimare, în consecință se face trecerea de la măreția macronarațiunilor de legitimare la autonomia fragmentată a micronarațiunilor. În ceea ce privește cunoașterea, Lyotard prevede că știința va avea la dispoziție o lume a „informației perfecte” în care cunoștințele, în ansamblu, vor deveni accesibile oricui, astfel încât nu va fi posibilă revendicarea unui nou tip de cunoaștere bazată pe descoperirea unor fapte noi. În „The Differend”, lucrare publicată în 1984, Lyotard se reorientează spre analiza discursului, accentul căzând pe relațiile pragmatice care se stabilesc în cadrul evenimentelor lingvistice între emițător și receptor, și, mai puțin, pe contextele

care le definesc. Frazele se înlănțuie unele după altele, se confirmă sau se contrazic, dar este obligatoriu să existe o controversă, o distensiune între ele. Conflictul dintre două părți sau geamurile de discurs corespunzătoare se soluționează prin recurgerea la un al treilea gen de discurs care se consideră aplicabil ambelor părți. Dar, atâta timp cât părțile se află în conflict, ele trebuie să aibă ceva în comun, acest ceva ar fi premisa normativă – că grupurile umane au și trebuie să păstreze un anumit gen de relație definitorie cu anumite locuri.

Fredric Jameson („Postmodernism and Consumer Society”, „Postmodernism: or the Cultural Logic of State Capitalism” – 1984, „Reading Without Interpretation: Postmodernism and the Video-text” – 1987) consideră explozia tehnologiei informaționale drept o cauză a transformării informației în cea mai importantă marfă.

Pentru el istoria este istoria semnului lingvistic. La începutul societății capitaliste, relațiile sociale erau obiective fixe, inerte (fenomenul de reificare). În perioada expansiunii capitalismului, semnul se desparte de referentul său; limbajul se îndepărtează din ce în ce mai mult de ceea ce se presupune că trebuia să constituie sistemul său de referință, fără a-l pierde totuși, vreodată cu totul din vedere. În opinia lui Jameson, acesta este momentul modernismului rezultat din separarea sferei culturii din viața socială și economică. În cazul postmodernismului, modelul propus este următorul: pe de o parte, capitalismul de consum reprezintă etapa finală în logica reificării (alienare, diferențiere, separarea semnificantului de semnificat), iar pe de altă parte, sfera culturală devine identică cu cea socio-economică. Capitalismul global cu ubicuitatea sa descentrată este de neacceptat pentru Jameson.

„Reprezentările noastre incorecte ale unei imense rețele comunicaționale și de computere nu sunt nimic altceva decât o reprezentare denaturată a unui lucru mult mai profund, și anume